

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

wuste in verband met de zogeheten pathologie van de jouissance. Mondrazk en zijn medeauteurs halen tot slot de chaostheorie erbij en vinden dat de ideeën van Bion en Matte-Blanco Freuds revolutionaire concept van de psyche als een open en complex systeem het best verder ontwikkelen. Lezers van dit boek krijgen een excellent en onderwijzend (lees te bestuderen) overzicht voorgeschoteld van de pluralistische visies op het concept van het onbewuste. Voor een jonge psychoanalytisch therapeut bevat dit boek een rijkdom aan verwijzingen voor verdere kennisverwerving en integratie. De doorgewinterde analyticus zal in dit boek een mooie bundeling vinden van de vragen waarmee het hedendaagse theoretische corpus van de psychoanalyse worstelt.

Een psychotherapeut die het weet!

Bespreking van

Charles T. Stewart (2008). *Dire emotions and lethal behaviors — Eclipses of the life instinct*. Londen/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 40877 6, 280 pp., £ 20,99

JEF DEHING

Dire emotions and lethal behaviors — over ‘ijzingwekkende’ emoties en dodelijke gedragingen — kreeg een veelbelovende maar tegelijkertijd verontrustende inleiding mee door John Beebe, jungiaans analyticus. Veelbelovend omdat hij vertrekt van de vraag: ‘Wat doen wij als psychotherapeuten?’, en daarbij het eenvoudige antwoord geeft: ‘Wij luisteren naar emoties.’ Maar we hebben geen allesomvattende theorie over de emotie, aldus Beebe; we hebben ‘complexen, archetypen, projectieve en introjectieve identificaties, primitieve doodsangsten, niet gemetaboliseerde bèta-

elementen, specifieke configuraties van objectrelaties, narcistische woede, toxische schaamte, de ‘dode moeder’, demonische verdedigingsmechanismen die het getraumatiseerde zelf moeten beschermen. De argeloze lezer verwacht dan een bespreking van de theorieën van die verschillende auteurs. Kohut en Winnicott vond ik terug in de bibliografie, maar geen spoor van Bion, Freud, Klein of Green, noch van de objectrelationele richting (behalve dan een stukje van een casus van Guntrip). Maar ook was de inleiding verontrustend, omdat het boek van Stewart zou zorgen voor een eenmaking van al deze theorieën. Ik sta zelf huiverig tegenover allesomvattende psychologische theorieën die een volledige en definitieve verklaring van de psyche beloven. Dit druist ook heel erg in tegen de geest van Jung (Stewart is geen analyticus en ook geen lid van de IAAP, wel kinderpsychiater en psychotherapeut, maar citaten uit Jungs oeuvre vullen bijna de helft van zijn boek). Jung wilde, in navolging van William James, theorieën *niet* als oplossingen zien, maar als een programma voor méér werk: ‘Zo worden theorieën instrumenten, geen antwoorden op raadsels, waarin we kunnen gaan rusten’ (Jung 1913, p. 100), en: ‘Wetenschappelijke theorieën zijn slechts voorstellen over hoe men de dingen kan beschouwen’ (Jung 1913, § 241).

Hoe luidt nu deze algemeengeldige theorie die ons beloofd wordt? Stewart onderscheidt — in navolging van zijn broer L.H. Stewart — acht basisemoties (die hij telkens met een hoofdletter schrijft): Vreugde, Belangstelling, Verbazing, Angst, Droefheid, Verdriet, Kwaadheid, Minachting en Schaamte. Elk van deze aangeboren affecten (Stewart gebruikt de termen ‘emotie’ en ‘affect’ door elkaar) wordt uitgelokt door een bepaalde levensstimulus en uitgedrukt door een archetypisch beeld. Vreugde en Belangstelling, met hun dynamiek van Spel/Verbeelding en Nieuwsgierigheid/Exploratie, voeden het ‘Levensinstinct’.

Naast de broer van de auteur moeten

Darwin, MacLean, Panksepp, Snyder, Portmann, Lorenz, Piaget, Gould, Tomkins, Reynolds en vooral Jung deze thesis kracht bijzetten. Stewart refereert ook aan een vroeger boek van zijn hand, waarin hij al een aantal van zijn beweringen 'bewees'. Toch schrijft hij dat zijn theorie niet causalistisch is, maar 'conditionalistisch': hij beschrijft de noodzakelijke voorwaarden voor een optimale affectieve aanpassing, of, omgekeerd, voor het doden van zichzelf, anderen of beide (sic).

Een normale emotionele ontwikkeling wordt dan bevorderd door (1) emotionele dialogen met anderen, op een achtergrond van Belangstelling en Vreugde, (2) emotionele dialogen met zichzelf, ook weer op een achtergrond van Belangstelling en Vreugde, (3) normaal lijden en (4) bewustzijn van de affecten.

Noodzakelijke voorwaarden voor moord, zelfmoord of beide, met de onaangepaste gevolgen hiervan (re-sic), zijn dan (1) sociaal isolement, (2) dissociatie van de persoonlijkheid, (3) ondraaglijke affecten en (4) bezetenheid door deze affecten.

Stewart geeft eerst vier voorbeelden waarin slechts drie van deze voorwaarden vervuld waren, en waarbij alles dus goed afliep: een romanfiguur, een historisch personage, een psychotische patiënte (een casus beschreven door Laing) en een romanschrijver.

De volgende hoofdstukken zijn gewijd aan personen bij wie de vier condities wél vervuld waren: de eerste pleegt zelfmoord op veertienjarige leeftijd, de tweede doodt zijn ouders en richt een bloedbad aan in zijn school. Dan volgt de schietpartij op de middelbare school Colombine in Colorado (twaalf moorden en twee zelfmoorden), en ten slotte nog enkele moorden (een kamergete, een oom, en moeder en zusters). Tot slot voert Stewart nog een roman aan waarin de hoofdfiguur enkele moorden pleegt en daarna zichzelf doodt.

Het crisisaffect dat de doorslag geeft is meestal Schaamte-Vernedering/Minachting-Afkeer; maar het is ook mogelijk dat Vrees/Angst/Paniek of Kwaadheid/

Razernij/Toorn aan de basis liggen. Al deze hoofdletters geven een geruststellend gevoel van zekerheid: men weet waarover men het heeft! Dat er weleens mengvormen zouden optreden kwam niet op bij de auteur. Ook ligt hij niet wakker van de mogelijkheid van een pervasieve ontwikkelingsstoornis, een latente psychose of een hersentumor in de temporale zone.

Het materiaal waarop Stewart zijn 'bewijsvoering' steunt is heel divers: dagboek-uittreksels, gedichten en opstellen van de daders, protocollen van politieverhoren, boeken die na de feiten werden gepubliceerd en romans. Toch acht hij zijn eigen stelling door al die voorbeelden bewezen. Het voorlaatste hoofdstuk gaat dan over de behandeling. Die is al even simpel als de oorzaak: men moet gewoon de voorwaarden die leiden tot pathologische patronen terugbrengen tot de voorwaarden die een optimale ontwikkeling garanderen. Ook leren we nog dat een 'doorvoelde' glimlach van de analyticus wijst op een goede therapeutische relatie, terwijl een 'valse' glimlach de uitdrukking is van tegenoverdrachtelijke problemen! Een studie over de resultaten van een korte psychotherapie (vijftien sessies) wordt uitvoerig besproken; denkt Stewart écht dat een dergelijke therapie geholpen zou hebben bij de door hem beschreven patiënten?

In een epiloog bespreekt de auteur het levensinstinct in historisch perspectief. Hier gebruikt hij Miltons *Allegro* om zijn stelling te staven.

Wat hebben we geleerd? Vooral dat een psychoanalytische houding, waarbij elke zekerheid telkens weer in twijfel wordt getrokken, toch zo haar voordelen heeft! Helaas ook dat Jung met heel verschillende — en compleet foute — sauzen kan worden geserveerd.

Literatuur

- JUNG, C. G. (1913), *Versuch einer Darstellung der psychoanalytischen Theorie. Gesammelte Werke* 4. Olten/Freiburg im Breisgau: E. Walter Verlag (1971).